

Expositio Prologi sancti Hieronymi

penuria expensarum. et si ostendit non esse timida penuria victualium vel vestium: quia modica sufficiunt his qui modeste viuere volunt. vñ dicitur b. a. **Uictus atq; rē. i. xpm sequentiū: nō dicit cib⁹ et vestimētū: q̄ sonat ex abūdātia: s; vicit et vestit⁹ q̄ sonat ad sufficiētīā**

j. Timor. vi. Habētes alimēta et quib⁹ regamur: his contēti sum⁹. Et meli⁹ Mat. vi. Nolite solliciti ēē: dicētes: qd mādūcābim⁹? aut qd bibem⁹? aut qd opiemur? Et seq̄t: Querite p̄mum regnū dei et iusticiā eius: et h̄ oīa adiiciēt vobis. Cōsequēt̄ excludit alienādi volūtatem dicens: b. Si habes rē. i. aliena a te et exp̄p̄ria te. c. Si nō rē. i. q̄si vīlē cōtēne. Hec est strariū qd hic dicitur: hūc qd supra dictū est. Nemo pōt bene vendere rē. q; ibi phibetur venditio retardans et impediens. hic nō concedit venditio indilata et expediens: de q̄ dicitur Mat. xix. Si vis perfectus esse: vade et vende omnia que habes et da pauperibus: et habebis thesaurum in celis: et veni sequere me. Contentiosam suorum repetitionem excludit. cū dicit: d. Tollenti tunicam et insuper: Et palliū relinquendū ē: s; potius q̄ cum contentione repetat. **Stud sumit de Mat. v. vbi dicit: Si quis vult tecū iudicio contēdere et tunicā tuā tollere: dimitte ei et palliū. Quibus et qualiter liceat sua repetere. nota per hos x̄sus: Expedit firmis licet absq; dolo sine lite. Pre latis licet: hoc non expedit anachorite. Nō licet vt res p̄ cū sint res in lite petite. Isti versus videntur sumpti d̄ glo. j. Cor. v. Anachorita dicit heremita: per quem viri perfecti designantur. et dicitur ab ana quod est sursum et chore quod ē aula vel cor: et teneo tenes: q; scilicet debet tenere cor suū ad superna. Al ab ana quod est re: et chorus quasi remot⁹ a choro. id est a multitudine. Quia nō vt supra dictū est: Paulin⁹ potest dupliciter retar-**

dari circa venditionem rerum: scilicet propter suam necessitatem: aut propter aliorum utilitatem. Primum excludit Hieronymus supra dicens: **Quicquid de tuo rē. Secundum excludit hic cum dicit: e. Scilicet nisi tu semper recrastinans: et diem de die trahens caute et pedetentim tuas possessiunculas vendideris: non habet christus unde alat pauperes suos. q̄si dicit: Credis tu q; christus non habeat vñ alat. i. nutriat pauperes suos: qui sunt eius promissioni specialiter derelicti: si / cut dicitur in psalmo: Tibi derelictus est pauper: non habet inquam. Nisi tu scilicet recrastinās. i. de crastino in crastinus protelans propositum tuum. Et diem de die trahens: id ē de die in diem protrahens. Vendideris caute: id est discrete: ne decipiaris in precio. Et pedetentim. i. paulatim vel progressiue: ne decipiaris temporali intervallo. Possessiunculas tuas quasi dicat: stultum esset hoc credere. Caute per deriuationē descendit a caeco caues. Pedetentim a pede et tento ras. et tractum est a ceco: vel ab illo qui in tenebris ambulat: q̄ paulatim viam perterritans: cauet sibi ne pedib⁹ offendar. Ne aut̄ diceret Paulinus illud quod scribitur Eccl. vij. In multitudine munerum meorum respiciet deus. ostendit q; deus nō querit nostra: sed nos. vñ dicit: f. Totum deo dedit: qui se obtulit. Et propterea deus magis acceptat affectum q̄ datum: et hoc ostendit per apostolos viduā et cresum. g. Apostoli tantum nauem et retia reliquerunt. Hoc dicit de Jacobo et Johanne Mat. iij. et Luce. v. h. Vidua duo era mi sit. Lu. xij. et Marci. xij. i. Gaçophylatiū communis appellatur arca vel locus vbi ponitur pecunia ad seruandum. In Ezechiele gaçophylatia ponuntur pro exedris vel cameris: prout hic accipitur gaçophylatiū dicitur arca desuper forāme habens posita ad dexteram ingredientib⁹ circa altare in quam mittebatur pecunia offerentium ad fartatecta tēpli reparāda: et ibi seruabatur. Et nota q; gaça lingua psarum dicitur pecunia: diuitie vel thesaur⁹. Phylaxe x̄bum grecū idem ē quod custos: vñ a gaça et phylaxe quod est seruare dicit ga-**

çophylatiū: quasi gaçam custodiens. vij. Johannis ponitur pro portici in qua gaçophylatiū seruabatur. vñ dicitur ibi: Hec verba locut⁹ ē Jesus in gaçophylatio rē. Cresus lydozum fuit ditissimus: per quem designant diuites: q̄ mittebat munera in gaçophylatiū: quib⁹ hec vidua a dño est

plata. q; nō seculū relinquentib⁹ frequē occurrit insult⁹ tentationū: id est extra insultatiōes quilibet dat salubre remedium dicens: k. Facile contemnit omnia q̄ se semp cogitat esse morituz.

Sic patz expositio eple ad Paulinū. Finit expositio cuiusdā clarissimi viri ex ordine minorū in eplam beati Hieronymi ad Paulinum.

Incipit expositio eiusdē in plogus beati Hieronymi in pentateuchum.

Desiderij mei. Istā eplam scripsit Hiero. Desiderio episcopo familiari suo: q̄ eū rogauerat vt pentateuchū Moyse d̄ hebreo transferret in latinū: nondū enī translatus erat nisi de hebreo in grecū: et de greco i latinū. Et q; trāslatiōes ille multas habebat corruptiones. tū ppter falsitatem exemplariū. tū ppter impitiā translatoū: Hiero. Desiderij p̄ci bus obtēperans de hebreo in latinū translulit pentateuchū: cui p̄posuit illū plogum: nā ab eo in scdo libro cōtra Rufinū plogus appellat. Eplaz aut̄ ad Paulinū: q̄ licet in modernis biblijs prescribas: nec pentateucho p̄posuit: nec in p̄fatione veteri testamēti quaz omni ex parte exēpla scribit: sed in scdo libro d̄ Rufinū nominat epla ad Paulinū. Et nota q; plogus proemii: p̄fatio: et argumentum idem significat. s. plocutionem in se quēs opus introductiua. Est etiā tm plogus in libū qui sez introductor⁹ est in ipsum: vt ē ille ante Apocalypsim scilicet: Omnes qui pie volunt viuere rē. et talis prologus non est d̄ libro. Item est prologus in libro qui

est pars libz: vt est principium apocalypsis scilicet. Apocalypsis iesu cristi quā dedit illi de⁹. Et d̄ plogus a p̄tos quod est primū: et logos sermo q̄si p̄mus sermo. s. p̄fatio vel p̄locutio. Vel d̄ plogus q̄si p̄logus quasi sermo p̄cedens. Proemii d̄ a p̄tos quod ē primū: et emon vel emū qd ē p̄mo vel p̄ma modulatio. Ad aut̄ d̄ penium q̄si p̄ emulis factū vel q̄si prouiū: q; p̄mo via vel p̄cedēs ē ad libz. etymologia ē. P̄fatio. i. plocutio a p̄fo: p̄fari d̄: Argumentū d̄ q̄si argute: id ē callide inuentū. Unde ap̄is argumēto fa. i. callida d̄. Versus: Est breuis argut⁹: est callidus atq; sonorus. Argumentū habet alias significatiōes de q̄bus nihil ad p̄fens. l. Desiderij mei desideratas accēpi epistolā. Prologus iste in quinq; partes diuidit̄ p̄ncipales. in quarum prima ostendit p̄ncipale motiūm ad transferēdum pentateuchum scilicet. Desiderij obsecrationem. cū dicit: Desiderij mei desideratas rē. vsq; obsecantis. In scda duplex assignat retractiūm: primum operis grauitatē. cum dicit: Periculosum opus rē. Secundum detractorum malignitatem. ibi: Et obtrektorū meozum latratibus rē. In tertia secundarium ponit sue translationis motiūm: scilicet Origēnis studium vel imitationem. ibi: Quod vt auderem Origēnis me studium rē. In quarta parte se excusat q; non intendit damnare veteres per suam translationē. ibi: Quid igitur damnamus veteres? Minime rē. In quinta petit Desiderij orationum subuentionē. ibi: Hunc te deprecor: Desideri charissime: vt quia me tantum rē. Subdiuisiones patebunt in littere prosecutione. In prima parte ostendit affectū suū ad primam obsecrationem quam describit tripliciter. Primo ex nomine cum p̄nomine affectum designat. Secūdo ex nominis p̄figuratione. Tertio ex cōmunis utilitatē amoz. p̄mū notat cū d̄: Desiderij mei. i. mei vñ mibi dilecti vel mei amici. Desideratas accēpi lras. Secūm notat cū d̄: Qui quodā rē. q̄si dicit mysticū ē q; euz Daniele cōmunicat in nomine: Dan. ix. Daniel ab angelo vocatus vir desideriorum

uamus quasi nil habentes: et omnia possidentes. **Uictus atq; venditus diuitie christianoz sunt. Si habes in potestate rem tuam vende: si non habes proijce. Tolenti tunicam et palliū relinquendum est: Scilicet nisi tu semp recrastinās et diem de die trahens caute et pedetentim tuas possessiunculas vendideris: non habet x̄ps unde alat pauperes suos: Totum deo dedit: qui se obtulit. Apostoli tantum nauem et retia reliquerunt: vidua duo eram i sit in gaçophylatiū: et p̄fertur Cresi diuitijs. Facile contemnit oīa q̄ se semp cogitat ēē morituz**

Finit epistola sancti Hieronymi p̄sbyteri ad Paulinum p̄sbyteri. Incipit plog⁹ sancti Hieronymi p̄sbyteri in pentateuchū.

Desiderij mei desideratas accēpi eplā: q̄ quodam p̄fatio futurozū

in pentateuchum

desiderium: sic iste desiderius appellatus: quod vocabulum fuit presagium: id est diuinitio siue prescientia vel pronuncia-
tio futurorum: ut per hoc qd vocatus est Desiderius: signare
tur desiderabilis futurus vel desiderabilis postulatorus.

Tertium notatur cum dicitur: a Et translatum in latinam

linguam de hebreo ser. 7c. Pentateu-
chus supra exponitur in epistola ad
Paulinum. vij. ca. In secunda parte
notantur duo retrahentia a translati-
one facienda. Primum est operi gra-
uitas. quod notat cum dicitur: b Pe-
riculosum opus certe. scilicet quia dif-
ficile est et arduum: vñ posset ibi ho-
mo deficere vel errare: et ideo dicitur pe-
riculosum. Secundum retrahens est
detractorum malignitas. quod nota-
tur cum dicitur: c Et obtrectorum
meorum 7c. Canib⁹ comparat detracto-
res cum dicitur: latratibus: qui contra
quemlibet ignotum quantumcumq; bo-
num oblatrant et dentibus lacerant.
Similiter detractores irrationabilis
bene dicta deprauant: et detrabendo
lacerant que ignorant. Et notatur b
triplex eorum malignitas: qz aut benedi-
ctis oblatrant: sicut iam dictum est. aut
auctoris peruersam intentionem affirmant.
quod notatur cu dicitur: d Qui
me asserunt in. Suggillatio ponit b
p condemnationem. Et dicitur a suggil-
lo. las. qd est condemnare: stragulare:
suggerere: sub gula capere. Cudere. i.
facere. Cudo. is. ere. dicitur fabricare feri-
re polire: et sculperre. Tertio notat eo-
rum malignitas: qz veteres modernis
magis ingeniosos estimant: et pponendos
iudicant: vñ veteres translationes plus
qm modernos approbat. qd notat cu
dicitur: e Ita ingeniu qm vi. Sic em
vetus vinum melius est nouo: sic dicunt
ipsi veteres subtiliorib⁹ ingenijs flo-
ruisse qm modernos: et veteres transla-
tiones modernis esse meliores. Cum
tamen dicat Priscianus in principio
maioris voluminis: Cui auctores qua-
to iuniores sunt: tanto perspicaciores
et ingenijs floruisse et valuisse dilige-
tia omni iudicio confirmantur erudi-
tissimorum. Vel probantes ingenium
modernorum plenum spuma superbie:
sicut nouu vinum spumat et eijcit: qd
habet immundicie. q. d. dicunt me et
alios modernos superbos esse: et de-
quid facimus ex presumptione proce-
dere: et dicunt id esse presumptuosum et loq-
citate pleni: sic nouu
vinum inflatur et magnum facit tumultum.
contra quos ostendit humilitatem suam et intentionis puritatem dicens: f Ego
sepissime testatus sum me p virili portione in tabernacu-
lo dei 7c. In tabernaculo: id est in ecclesia. Pro virili portio:
id est quis mea reputatione sit exiguum: tamen in sacra scrip-
tura ad utilitatem ecclesie offero quod possum. Vel fm aliam
litteram: pro virili portione id est p debita parte. Scdm leges
virilis portio dicitur qm hereditas filijs equaliter diuidit. qua-
si diceret virilem portionem hereditatis expecto p qua sic pos-
sum in vinea patrifamilias laborare volo. Unde Quidius de
ponto in principio secundi libri dicit sic: Gaudia cesaree mentis
pro parte virili sunt mea: priuati nil habet illa domus: id est
pro magna parte: vel sicut vnus de romanis viris sum. nam
in ea omnes romani participant. g Nec opes alteri. 7c.
scilicet testatus sum. quasi dicat: Sicut obligatio diuitum no fe-
datur per obligationem pauperum: sic nec per meam interpreta-
tionem fedas translatio septuaginta interpretu. In tertia par-
te ponit scdm transferendi motium: quod est Origenis imita-
tio vel studium. vnde dicit: h Quod vt auderet Origenes 7c.
ad transferendū per sui imitationem. i Qui editioni anti-
que translationem Theodotionis miscuit. promulgauit id est
manifestauit. Nam promulgare dicitur quasi promptum: id est
manifestum multis agere: Antiquam editionem appellat tra-
slationem

cum Daniele sortitus est nomē:
a obsecrantis vt translatum in lati-
nā linguā de hebreo sermone pē-
tateuchum nostrorū aurib⁹ trade-
rem. Periculosum opus certe et
b obtrectorū meorū latratib⁹ pa-
tens: qui me asserūt in septuagin-
ta interpretum suggillationē no-
c ua pro veteribus cudere: et ita in-
f genium qm vinū probantes: cui
ego sepissime testatus sum: me p
virili portione i tabernaculo dei
s offerre que possim: nec opes alte-
rius aliorum paupertate fedari.
h Quod vt auderet Origenis me
i studium prouocauit: qui editioni
antiquę translationem Theodo-
tionis miscuit asterico et obelo:
id est stella et veru omne opus di-
stinguens: dum aut illucescere fa-
cit que minus ante fuerant: aut
superflua queq; iugulat et confodit:
et maxime que euangelistarū
et apostolorum auctoritas pmul-
gavit. In quibus multa de vete-
ri testamento legimus que in no-
stris codicibus non habentur:
vt est illud: Ex egypto vocauit fili-
um meum: et quoniam naça-
reus vocabitur: et videbunt in
quem compunxerunt: et flumina
de ventre eius fluent aque viue:

stationem septuaginta: que ceteris antiquior fuit: qui transla-
lerunt de hebreo in grecum: sicut dicit Ido. in. vj. ethymo.
In opusculo etiam de vocabulis biblie vbi exponitur inter-
pres: inuenies quos fuerunt interpretes: et quibus temporibus interpretati sunt. Et quia translatio septuaginta alicubi
erat diminuta: alicubi habebat su-

perflua. Origenes miscuit ei trans-
lationem Theodotionis adiciens ea
que deerant: et ibi ponebat astericu
id est formam astri: per qd innuebat
qz per additionem istam illucescebāt
que prius deerant. Et dicitur asteric⁹
ab astrum quod est stella: et bicon qd
est imago vel signum. Et vbi erat su-
perflua ponebat obelum: id est signu
sagitte quasi iugulantis et confodi-
tis falsitatem illam. Obelos grece dicitur
sagitta: et per antepositionem hu-
ius littere o dicitur obelos: qd apud
latinos obelus dicitur. Et vt vtamur
verbis Ido. in. j. ethymo. Astericus
apponitur in his que omissa sunt: vt
illucescant per eam notam: que deesse
videntur. Stella enim aster dicit gre-
co nomine vel sermone a quo asteri-
cus est deriuatus. Obelus est virgu-
la iacens: que apponitur vbi vel sen-
tentijs superflue iteratis: siue in his
locis vbi lectio aliqua falsitate notat:
vt quasi sagitta iugulet superuacua:
atq; falsa confodiat. Sagitta em gre-
ce obelus dicitur. Sic igitur iste due
note distinguebant totum opus. aut
tollendo superflua cui obelo. aut sup-
plendo diminuta cum asterico. Et ma-
xime que apostolorum et euangelista-
rum auctoritatibus pretermissa pate-
bunt. littera plana est. Ita pars diui-
ditur in quattuor. in quarum palma
que iam expedita est ostenditur corre-
ctio ab Origene facta. In secunda ostē-
ditur necessaria: quia translatio illa
erat diminuta. ibi: k In quibus. s.
apostolis et euangelistis. l Multa
de veteri testamento legimus que in
id est in translatione septuaginta.

m Et est illud: Ex egypto vocauit fili-
um meum. n Et qm naçareus voca-
reus vocabitur: et videbunt in quem
compunxerunt: et flumina de ventre
eius fluent aque viue. Et ex egypto
vocauit filium eius. n Et qm naçareus
voca. Osec. xj. et Matth. ij. Hieronymus in eadem epistola id
quod in euangelista scribitur: Et veniens habitauit in ciui-
tate que dicitur Naçareth vt impleteretur quod dicitur ē per
prophetam: quia Naçareus vocabitur. Respondent ro-
go dedali et fastidiosi et estimatores omnium tractatorum
et vbi legerint dicant. Nam in eo loco vbi nos legimus atq;
transulimus: Exiet virga de radice Jesse: et flos de radice
eius ascendet. In hebreo iuxta lingue illius idioma ita scrip-
tum est: Exiet virga de radice Jesse et Naçare⁹ de radice ei⁹
erescet. o Et videbunt in quem compunxerunt. Zacharie
xij. Johannis. xix. et Apocalypsis. j. In modernis biblis
littera Zacharie est. Aspicient in me quem confixerunt: lit-
tera euangelij: Aiderunt in quem transfixerunt. littera Apo-
caly. Aidebit cum omnis populus: et qui cum pupugrunt.
Sed Hieronymus in supradicta epistola sic ait: Veniamus
ad Zacharie testimonium: quod Johannes euāgelista sumit
iuxta hebraicam veritatem: Aiderunt in quem compunxerunt.
pro quo translatio septuaginta in latinum versa sic habet. et
aspicient ad me pro his que illuserunt siue insultauerunt.
p Et flumina de ventre eius fluent aque vi. Job. vij. Qui-
dam dicunt qd prouer. v. vbi nos habemus: Deriuatum fon-
tes tui foras. hebrei habent. Flumina de ventre eius 7c. Et
hoc bene videtur: quia hec auctoritas est ibi interlinearis.

Et que nec

7c. 11. a
7c. 12. a

Expositio Prologi sancti Hiero. in pentateuchū

Et que nec oculus vidit: nec auris audiuit: nec in cor rē. *Esa. lxxij. et. j. Cor. ij. Scdm Hieronymum in supradicta epistola littera apli est: Quod oculus nō vidit nec auris audiuit nec in cor hominis ascenderunt: q̄ p̄parauit dñs diligentib⁹ se. In Esaia aut iuxta hebraicā veritatem legitur. A seculo non au-*

gma Platonis ponent tres deos: h̄ etiā ita eē crederet apd̄ hebreos: sicut patet ex verbis Hiero. hic: et ex v̄bis Aug. super epistolam ad Col. Hunc per illa v̄ba intellexit Plato distinctionem personarum in trinitate. Videtur tamen in epistola ad Paulinum sentire contrariū: sed ibi soluitur cō-

trarietas. Iste Ptolomeus de quo hic fit mentio: fuit ille vir studiosus: et librorum cupidus: qui ad petitiōnem Aristei de quo hic fit mentio: libertari restituit plus q̄ centum milia iudeorum: qui seruierāt in regno suo dans dominis eorum pro vnoquoq̄ capite. centū viginti dragma argenti. Et significauit Eleazar summo pontifici: q̄ gentem suam sic restituerat libertati: rogans eum q̄ mitteret ei viros seniores: qui bibliothecam de hebreo in grecū ei scirent interpretari: tūc Eleazarus de vnaquoq̄ tribu elegit sex seniores legem scientes: et misit ei. Hi sunt septuaginta interpretes: qui licet septuagintaduō fuerint: tū more sacre scripture septuaginta dicuntur que modicum numerus si supra aliquas summam super exerecit sepe subicit. De his inuenies diffus⁹ in Iosepho libro. xij. ca. ij. a quo accepit magister in historijs: et de his subdit b. g. Deniq̄ vbiq̄q̄ sacratū aliquid scriptura testatur de patre et filio et spiritu sancto: aut aliter interpreta- ti sunt: aut omnino tacuerūt: vt regi satiffacerēt: et archanum fidei non vulgarēt. Et nescio quis primus auctor septuaginta cellulas Alexandrie mendacio suo extruxerit: quib⁹ diuisi eadem scripturarum: cum Aristeus eiusdem Ptolomei hyperaspistes: et non multo post tempore Ioseph⁹ nihil tale retulerint: sed in vna basilica congregatos contulisse scri-

Et que nec oculus vidit: nec auris audiuit: nec in cor hoīs ascendit que p̄parauit de⁹ diligentib⁹ se: et multa alia que p̄prium syntagma desiderant. Interrogemus ergo eos vbi hec scripta sunt et cū dicere non putuerint: d̄ libris hebraicis proferamus. Primū testimoniū ē in Osee: secundū in Esaia: tertiu in Zacharia: quartū in puerijs: quintum eque in Esaia: quod multi ignorantes: apochryphorum deliramenta sectantur et hyperas nenas libris authenticis preferunt. Causas erroris nō est meū exponere. Iudei prudētī factum dicunt esse filio: ne Ptolome⁹ vni⁹ dei cultor etiaz apud hebreos duplicem diuinitatē deprehenderet. Quod maxime idcirco faciebāt: quia in Platonis dogma cadere videbāt. Deniq̄ vbiq̄q̄ sacratū aliquid scriptura testatur de patre et filio et spiritu sancto: aut aliter interpreta- ti sunt: aut omnino tacuerūt: vt regi satiffacerēt: et archanum fidei non vulgarēt. Et nescio quis primus auctor septuaginta cellulas Alexandrie mendacio suo extruxerit: quib⁹ diuisi eadem scripturarum: cum Aristeus eiusdem Ptolomei hyperaspistes: et non multo post tempore Ioseph⁹ nihil tale retulerint: sed in vna basilica congregatos contulisse scri-

Et sic ostēdit q̄ p̄ ignorātiā sequūtur fabulas et errores. In q̄rta particula hui⁹ tertie partē p̄ncipalis dicit q̄ nō intēdit ponere errorū rationē: s̄ sufficit ei iudeorū recitare opinionē. vnde dicit: f. Causas erroris nō est meū exponere. Sic exculant iudei septuaginta: q̄ vbiq̄q̄ x̄itas hebraica facit mentionem de patre et filio et sp̄sctō: aut de industria tacuerūt: aut aliter omnia interpretati sunt. s. p̄pter Ptolomeū cognomēto P̄hyadelphum regem egypti vni⁹ diei cultorem: q̄ nodum potuit cape mysteriū trinitatē: et p̄cipue ne b̄ mag⁹ platonicy q̄ theologū videretur. Plato cū locut⁹ est de noy et thugathon et anima m̄di: et vt quidā dicūt. Roy appellauit patrē thugathon x̄o p̄mū intellectū. i. filiū: animā m̄di sp̄m̄ctū. q̄ replet orbem terrarū: sed meli⁹ est vt dicatur anima m̄di q̄daz vis regeneratiua: etiā int̄ causata als in creatura: sed nō sp̄s sanctus: in b̄ tertio signo defecerūt p̄bi p̄ rationes naturales et si recedatur esse sp̄sctū: tū intelligendū est: q̄ nō intellexit ibi Plato vnitatem essentie: et sic q̄si tres deos in diuersitate essentie ponere videbantur: et q̄ Ptolome⁹ erat vni⁹ dei cultor ideo timebant b̄ septuaginta: ne q̄ sic cadere videbatur in dogma

trarietas. Iste Ptolomeus de quo hic fit mentio: fuit ille vir studiosus: et librorum cupidus: qui ad petitiōnem Aristei de quo hic fit mentio: libertari restituit plus q̄ centum milia iudeorum: qui seruierāt in regno suo dans dominis eorum pro vnoquoq̄ capite. centū viginti dragma argenti. Et significauit Eleazar summo pontifici: q̄ gentem suam sic restituerat libertati: rogans eum q̄ mitteret ei viros seniores: qui bibliothecam de hebreo in grecū ei scirent interpretari: tūc Eleazarus de vnaquoq̄ tribu elegit sex seniores legem scientes: et misit ei. Hi sunt septuaginta interpretes: qui licet septuagintaduō fuerint: tū more sacre scripture septuaginta dicuntur que modicum numerus si supra aliquas summam super exerecit sepe subicit. De his inuenies diffus⁹ in Iosepho libro. xij. ca. ij. a quo accepit magister in historijs: et de his subdit b. g. Deniq̄ vbiq̄q̄ sacratū aliquid scriptura testatur de patre et filio et spiritu sancto: aut aliter interpreta- ti sunt: aut omnino tacuerūt: vt regi satiffacerēt: et archanum fidei non vulgarēt. Et nescio quis primus auctor septuaginta cellulas Alexandrie mendacio suo extruxerit: quib⁹ diuisi eadem scripturarum: cum Aristeus eiusdem Ptolomei hyperaspistes: et non multo post tempore Ioseph⁹ nihil tale retulerint: sed in vna basilica congregatos contulisse scri-

Un̄ et Hiero. dicit eos in vna basilica contulisse. Basilica cū domus regia dicitur a basileos quod est rex vel imperator. Aristeus autem de quo fit hic mentio: sicut dicitur in. xij. libro Iosephi: amicus regis necessarius fuit. Unde dicitur hyperaspistes grece quod est p̄tector latine: et componitur ab hyper prepositione greca et aspistes. Sp̄ico enim vrbum grecum est: idem est quod extendo: inde aspico: quod est in circulari formam veluo. Unde dicitur asp̄s serpens: qui in modū circulari scuti se gyrat. Et similis asp̄s significat scutū circulari: vnde aspico idem est quod scuto protego: et inde componitur hyperasp̄ico et hyperaspistes. Et iste Arist⁹ erat vnus de custodibus corporis regis: de quo Ptolome⁹ loquens Eleazarō principi sacerdotum in. xij. Iosephi. Trāsmisi: qui deberent vobiscum de his disputare: Andream primatem mei corporis custodem: Aristem mihi dilectissimos. Dicit ergo Hieronymus q̄ Aristem Ptolomei hyperaspistes id est p̄tector: qui eiusdem Ptolomei facta fidelit̄ exposuit: et Iosephus qui multo post tempore gesta illius scripsit: non tacuissent: si diuisi per cellulas siue mutua collarione cadent

Expositio Epistole sancti Hieronymi

ne eadē scripserunt. Si enim B mō indifferētia dixissent. Vates potius et pphete q̄ interpretēs dicēdi essent: quod nō puenit. a Aliud ē esse vate. i. pphetam. b Aliud ē esse interpretem. qd̄ patz. c Ibi em̄ spūs ventura p̄dicat. i. q̄n̄ quis vaticinatur v̄l pphetat. d Dic. i. interpretatione. e Erub

scribimus prophetiam: que est futurozū p̄fatio: sed h̄sto- riam que est rei gestę narratio: vnde dicitur ab h̄storin: qd̄ ē videre: quia apud veteres nullus scribat h̄storiam nisi is qui scribendis irerfuisse: et ea vidisset: et huic expositioni h̄- storicę alludit littera sequens. m Aliter enim rē. id est ma-

gis certitudinaliter et maḡ fm̄ ordi- nem h̄storicę narrantur v̄sa q̄ audita et certe. n Quod melius rē. et me- lius transferre possumus. Secō apo- stolis auctorib̄ obtretores confu- tar ibi: o Audi rē. Auscultare dē quasi aures sono culcare: vel q̄si auri- bus sonos celare: et est compositio v̄l etymologia: nec est diphthōgus i p̄- ma syllaba: sicut q̄dam ponunt habē- tes respectum ad componentia: nō at- tendentes q̄ obedio: licet cōponatur ab ob et audio: causa euphoniae mutatur au i e. Et similiter causa euphoniae di- cimus auscultare non auscultare. Au- di itaq̄ quod seq̄tur: p Non dam- no rē. i. ex toto: sed i q̄bus testib̄ apo- stol̄ diminitos conuico. q S̄ cō- fidenter rē. Licet enī apl̄i sint paucio- res numero: eozum tamen testimonia p̄ferenda decernunt: mirum quia: r Per istozū. rē. Hoc charisma at̄- dicitur gr̄ia vel donū gr̄ie. Et d̄: a cha- ris grece: quod ē gratia latine: vnde spiritualia charismata appellat. Die- diuisiones siue dona gratie. de quib̄ ait apl̄s. j. Corin. xiiij. s In quib̄ vltimum rē. Pene. i. penitus: vltimū enim locum tenent: sicut patet inspi- cienti textum. j. Corin. xiiij. Die tñ pene quod ē comparatiuum ad inueniendum q̄ non ex toto put posset accusat trā- slationem septuaginta interpretū. Ter- tio infallibilē sue trāslationis verita- tem probat ibi: t Quid liuore tor- quer? Quid iperitozū aios? me p̄citas? Sicubi in trāslatione tibi videor errare: interroga hebre- os: diuersaz vrb̄iū maḡos cōsu- le. Quod illi habēt de christo: tui codices nō habēt. Aliud ē si p̄tra- se postea ab apostolis vsurpata testimonia pbauerunt: et emēda-

a bant: non pphetasse. Aliud ē em̄ esse vate: aliud est esse interpretē. b Ibi spirit̄ ventura p̄dicat: hic eruditio et verborū copia ea que intelligit transfert. Nisi forte pu- tandus est Tull̄ economicū Fe- nophontē: et Platōis Pythago- rā: te Demosthenis p̄ cthesiphō- te orationē afflat̄ rhetorico spū- s trāstulisse. Aut alif de eisdē libris p septuaginta interpretēs: aliter p apl̄os spūscūs testimōia texuit: b vt qd̄ illi tacuerunt h̄ scriptū esse i mentiti sunt. Quid igr̄ Damna- m̄ veteres? Vinime: s̄ post pri- orum studia in domo dñi qd̄ pos- sumus laboramus. Illi interpre- tati sunt añ aduentū xp̄i: et qd̄ ne sciebāt: dubijs ptulere sentētis: nos post passionē et resurrectionē ei nō tam pphetiam q̄ h̄storiā scribimus. Aliter em̄ audita: alif m v̄sa narrant. Quod meli⁹ intel- ligimus: meli⁹ et pferimus. Au- di igr̄ emule obtrektor̄ ausc̄ta. n Rō damno: nō rephendo septua- ginta: sed cōfidenter cunct̄ illis q aplos p̄ferot̄. Per istozū hos mi- hi xp̄s sonat quos ante pphetas inē spiritualia charismata positos lego: in quibus vltimū pene gra- dum it̄ptes tenēt. Quid liuore torquer? Quid iperitozū aios? me p̄citas? Sicubi in trāslatione tibi videor errare: interroga hebre- os: diuersaz vrb̄iū maḡos cōsu- le. Quod illi habēt de christo: tui codices nō habēt. Aliud ē si p̄tra- se postea ab apostolis vsurpata testimonia pbauerunt: et emēda-

so ab apl̄is sunt assumpta: et sic latina exemplaria veraciora sunt q̄ greca: greca q̄ hebreæ: et hoc ē quod d̄: hic. e Ali- ud excusationis gen⁹ ē: scilicet si dixeris q̄ hebrei probauerunt testimonia p̄dicta. d Ab apl̄is contra. rē. i. falso? hebreos assumpta et contra vsū veritatis rapta. e Po- stea. scilicet postq̄ septuaginta editionem suam fecerunt: et tamen ea libris suis postmodum addiderunt. f Et emen- datiora sunt exēplaria latina. Sed ista excusatio nihil habet pbabilitatis. Aplozū em̄ cura fuit falsa destruere. An fal- sa testimonia nullaten⁹ assumpserunt: propterea non verisi- mile ē q̄ hebrei libris suis supaddiderint: q̄ sibi gr̄ia cogue- rūt: q̄n̄ poti⁹ negarēt si possent: demū q̄quid veritatis et latta et greca exēplaria h̄nt: de fonte hebraice veritatis exhauserūt. Terum bec

11. Co. 15. 4

Expositio Epistole sancti Hieronymi

A Verū hec contra inuidos, scilicet diximus quibus per omnia hia senti mus: q̄ meā translationem volūt resp̄ hender: q̄ immediate sumpta est ab hebraica veritate tanq̄ a puro fonte. **B** Hunc te deprecor. Hec est vltima pars principalis istius prefationis in qua facit tria. Primo enim orationū suffragia implozat. cum dicit: **H**ūc te deprecor Desideri charissime vt me ora tionibus iuuēs. Secūdo assignat ra tionem: cur orare debeat. cum dicit: **Q**uia me tantum opus subire fecisti: et a **B**enefici exordium capere. Tertio finem orationis in sinuat sc̄z vt penta

tioza sunt exēplaria latina q̄ gre ca: greca q̄ hebraica. Verum hec **B** contra inuidos. Hunc te deprecor Desideri charissime vt qz me tan tum opus subire fecisti: et a **B**enefici exordium capere orationib⁹ iuuēs: quo possim eodem spiritu quo scripti sunt libri: in latinum eos transferre sermonem.

teuchum fideliter transferat. vnde dicit: Quo possim eodem spiritu q̄ scri pti sunt libri in latinum eos transfer re sermonem.

Expositio in prefationē pentateu chi fratris Britonis de ordine postil latoris finit: ad quem in principio ope ris sua in prefatione q̄ incipit: **A**idē in dextra: sup quozūdā prologoz elin cidatione tanq̄ per eundem sufficien ter expositis postillator: (vt patuit) se e exonerando remiit.

Finit Prefatio.

Prologus

Glosa ordinaria in Genesim

Quam omēs diuinos li bros legim⁹: in tāta multitudine veroz itelle ctuū: q̄ d̄ pauca v̄bis eruūt: r̄ sanitate catho lice fidei muniūt: potissimū id diligam⁹: q̄ d̄ certū apparuerit cū sensisse quē legimus. **S**i autē h̄ latet: id certe q̄ d̄ circūstātia scripturē nō impedit: r̄ cū sana fide concordat. **S**i autē scripturē circūstātia tra ctari r̄ discuti nō po test: saltez id solū: q̄ d̄ fides exigit sana vel p̄scribit. Aliud est enim q̄ d̄ potissimū scriptor: senserit nō dinoscere: aliud a p̄cia tis regula errare. **S**i vtrunqz viter: p̄fecte se habet fruct⁹ le gentis. **S**i vero vtrunqz vitari nō potest: etiā si volūtas scri ptoris incerta sit: sane fidei p̄gruam nō inutile ē eruisse sentē tiam. **A**ugustinus. **I**n rebus obscur⁹ atqz a nostris oculis remotissimis si q̄ in scriptura etiā diuina legim⁹: q̄ possunt sal ua fide alijs parere sentētijis in nullā eaz nos p̄cipiti affirma tione ita p̄iciamus: vt si forte diligentius exq̄lita v̄itas eam labefactauerit: corruam⁹: nō p̄ sentētia diuinaz scripturarū sed p̄ n̄ra dimicātes: ita vt eā velim⁹ scripturaz esse: q̄ n̄ra ē: cū poti⁹ eā q̄ scripturaz ē: n̄raz eē velle debeam⁹. **R**otādū qz hec scriptura ita allegoric⁹ v̄bis tenet vt allegoric⁹ sensus p̄tineat: r̄ historicā fidē rerū gestaz nō amittat. **D**icit autē ge nesis a suo principio fm̄ morem hebreoz: qui ex p̄ncipijs ma xime nomina libris imponunt: sicut **M**atthe⁹ euangelicam suam historiam libzū generationis appellat. **C**ū mltā v̄traz scriptura in sequentibus continet: in quibus nulla generati onis mentio fiat. **I**ntroducitur quippe hec historia primū ho minem futuri formā: vt pote de terra virgine conditū: p̄ quez generādū terreni erāt in vitā transitoria: sicut euāgelium fm̄ nouum hominem iducit de matre virgine genitum: qui filios generaret in vitā eternā. **I**n hac ergo scriptura figure sūt fu turozum. **I**n euāgelio vero manifestatio completorum. **R**i ber iste more hebreozum a principio genēsis appellatur: qz in eo de celi et terre generatione agitur: licz alia mltā sequatur sicut euāgelii **M**atthei: liber generationis iesu xp̄i. **I**nducit enim moyses primū hominem formā futuri: de terra v̄gine conditū: qui generaret terrenos in vitā transitoria: sic r̄ euā gelii scdm̄ hominem scilicet christum de matre v̄gine genitū qui generaret celestes in vitā eternā. **H**ic ergo figura: in euā gelio veritas. **H**ieronym⁹. **I**n principio c. d. c. r. t. **P**leriqz au tumāt sic **T**ertulian⁹ r̄ **H**ylari⁹ in hebreo haberi. **I**n filio fe cit de⁹ c. r. t. **A**xx. vero r̄ **S**ymach⁹ r̄ **T**heodocion. **I**n p̄nci pio trāstulerunt. **E**t in hebreo dicitur ē **B**resith qd̄ **A**qla iter p̄tatur in capitulo. **M**agis igitur fm̄ sensum q̄ fm̄ verbi trā slationem de christo accipi potest qui in ipsa fronte geneleos que caput omnium librorum est: et in principio **J**ohānis celi et terre conditor approbatur. vnde in capite libri scriptum ē de merid est in principio geneleos. **I**n principio. s. creauit d. c. r. t. et in principio **J**ohānis: omnia per ipm̄ facta sūt r̄ c. **A**p̄d hebreos quoqz h̄ liber **B**resith appellatur: qui voluminib⁹ ex librorum p̄ncipijs nomina imponunt. **Q**uattuor sunt regule sacre scripture: id est **H**istoria q̄ res gestas loquitur. **A**lego.

ps. 39.

Allegoria: in q̄ aliud ex alio itelligit. **T**ropologia. i. mo ralis locutio: in qua d̄ morib⁹ ordinandis tractatur. **A**na goge: id ē spiritualis intellectus: p̄ que d̄ summis r̄ celestib⁹ tractaturi ad supiora ducimur. **H**is quattuor quasi q̄busdaz rotis tota diuina scriptura voluitur: v̄bi q̄tia: **H**ierusalē fm̄ historiam ē ciuitas. **A**lego. ecclesiaz significat. **S**cdm̄ tropo logiam id ē moralitatē animam cuiuslibet fidelis: q̄ ad pacē eternam anhelat. **S**cdm̄ anagogen celestium omnium vitaz qui r̄uelata facie vident deum. **D**iuina scriptura aliqū eterna intiment: vt ē: **I**n principio erat v̄bum. **A**liquādo facta narrantur: vt cū venerit filius hominis in. s. m. s. **A**liqū agēda sunt p̄cipiuntur: vt diliges proximum t. s. t. i. **E**t ē bip tita diuina scriptura: quia alia sunt q̄ fm̄ figuram dicuntur vt ē: **A**udiuit adā vocē dñi deambulantis in paradiso. **A**lia fm̄ reruz gestarū fidē: vt ē: qz p̄p̄s exiens d̄ egypto p̄ mare pedib⁹ ambulauit. **A**lia sūt q̄ v̄troqz dicta sūt: vt ē: **T**rahit mar⁹ rubri: r̄ miracula q̄ dñs i euāgelio fecit. **T**rib⁹ modis significat h̄ scriptura generationē sēclē factā. **A**ut enī sola volūtatē aliqd̄ d̄ factū: vt **I**n principio creauit d̄ celū r̄ ter rā. **A**ut volūtatē sūt r̄ voce p̄ceptiua: vt fiat lux. **S**ine delibe ratione: vt faciam⁹ hominē ad imaginē r̄ similitudinē nostrā. **A**ut volūtatē voce r̄ diffinitio: vt **C**rescite r̄ multiplicamini r. r. t. r̄ germinet terra herbā v. r. fa. se. r̄ c. **E**t ea q̄ sola volū tate r̄ voce dicunt: nouitate facta sūt. **Q**ue vero p̄ diffinitio nez h̄ sūt similia illis q̄ nouit facta sūt: r̄ h̄ sūt q̄ post septimū diē vsqz in finē opatur de⁹: r̄ ex illa diffinitione proueniunt. **Q**uidā tria p̄ncipia posuerūt: deū: exēplar: materiā: et ea terreata sine initio. **D**eūqz nō tanq̄ creatorē materie: sed q̄si artificē: ad exēplar de piacētī materia mōm fecisse. **A**lij duo p̄ncipia putauerunt: **M**ateriā et speciē: et cum his tertium quod operatorū dicitur: **M**ūdūqz semp fuisse r̄ futurū esse. **H**is et hm̄o errozib⁹ obuiās moyses: in vno spiritu: in vno principio tēporis: mūdū a creatore deo factū narrat tāta ve locitate: vt effectū sensum t̄pis p̄ueniret: vt videlicet deū co gnoscens initū vniuersoz: eternū intelligere dedit et omni potentē: ex tanta celeritate opis vt needū primū nascentis mūdi momētū trāfactū dicat: qm̄ mūd⁹ creat⁹ d̄ his v̄bis: **I**n principio crea. d. c. r. t. **S**trab⁹. **I**n principio crea. d. c. et. t. **M**oyses in vno p̄ncipio t̄pis a deo creatore mūdū factū refert: vt sensum t̄pis p̄ue nit et effectū volūtatē: vt deū sciam⁹ t̄pis initū: r̄ ipsum esse initū oim̄. **P**lato enī tria initia vel p̄ncipia estimabat: deū: exēplar r̄ materiā: r̄ ipa merreata sine p̄ncipio: r̄ deū q̄si artificē nō crea torē. **A**risto. duo materiā r̄ speciē: r̄ tertium operatorū dicitū. **M**ūdū v̄o sp̄ esse r̄ fuisse. **C**ōtra hec ergo r̄ hm̄o dicit: **I**n principio r̄ c. **A**ug⁹. **S**icut paulus per reuelationē didicit euāgelii: ita moyses de cente sp̄sētō conditi mūdi exordii. **M**oyses in hoc libro de inferiori mundo ad instructionē ho minis agit: et qz homo p̄ponendus erat mūdo v̄sibili: p̄mā regnū paratum describit: postea rectorē inducit: cui seruiat plenitudo regni. **D**icit ḡ: **I**n principio c. d. c. r. t. **C**eli r̄ terre noie: quicqd̄ d̄ fecit simul factū esse materialiter p̄t̄ intelli

ḡ ḡ sic d̄